

Het wilde zwijn is, net als gedomesticeerde, gehouden varkens vatbaar voor het Afrikaanse varkenspest. Foto Aaldrik Pot

Risico's vragen om maatregelen

Zwijnen in Nederland bedreigd door Afrikaanse varkenspest?

Dierziektes horen bij de natuur en vormen daarom meestal geen bedreiging voor het voortbestaan van populaties. Meer problematisch zijn dierziektes waar een soort of een populatie nog geen kennis mee heeft gemaakt. Een nieuwe ziekte kan zich in een 'naïeve' populatie onvoorspelbaar gedragen en grote gevolgen hebben. Afrikaanse varkenspest is zo'n nieuwe dierziekte waar wilde zwijnen en gehouden varkens (beide *Sus scrofa*) zeer bevattelijk voor zijn. Wat kunnen we in Nederland en België doen om te voorkomen dat de ziekte ook hier toeslaat?

Maurice La Haye, Margriet Montizaan, Jolianne Rijks en Wim Knol

Afrikaanse varkenspest (hierna AVP) is een besmettelijke virusziekte, waarbij de sterfte onder geïnfecteerde zwijnen kan oplopen tot bijna 100%. Ook gehouden varkens zijn zeer gevoelig voor het virus en gaan massaal dood bij een uitbraak. Het virus komt van origine uit Afrika, maar is niet onbekend in Europa. In de afgelopen 100 jaar is het virus een aantal keren in Europa terechtgekomen, onder andere in Portugal (1957), in Spanje (1960, door verspreiding vanuit Portugal), op Sardinië (1978), in Nederland in 1986 (snel uitgeroeid, want aanwezig op één varkenshouderij) en in Georgië (2007). In Portugal en Spanje is het virus pas na 35 jaar uitgeroeid, terwijl op Sardinië de ziekte tot op de dag van vandaag aanwezig is. De introductie in Georgië vormt de bakermat voor de huidige uitbraak op de Kaukasus en Rusland. Recent is de ziekte ook opgedoken in Polen en de Baltische staten (2014), in Tsjechië (2017) en Roemenië (2017) en daarmee in de Europese Unie.

Verspreiding Afrikaanse varkenspest komt niet zomaar aanwaaien. Voor overdracht van het virus is fysiek contact met een virusdrager nodig. Het virus is zeer resistent. Vlees kan maandenlang besmettelijk blijven en diepgevroren vlees zelfs jarenlang. Door etensresten met besmet vlees te voeren aan varkens kan het virus plotseling opduiken. Het voeren van rest- en keukenafval aan (gehouden) varkens is in de Europese Unie verboden, maar een weggegooid broodje worst van een recreant is een reële besmettingsroute.

De overdracht van het virus kan via de mens plaatsvinden en tussen dieren onderling. Oorspronkelijk was de gedachte dat als de ziekte niet meer voorkwam bij gehouden varkens, de ziekte zich niet in zwijnenpopulaties zou kunnen handhaven. Tegenwoordig is men daar niet meer zo zeker van. Het feit is dat in door de infectie getroffen gebieden

nog steeds dode wilde zwijnen ten gevolge van AVP worden aangetroffen. Het is nog onduidelijk of dit komt door een hernieuwde infectie van buitenaf of via bedrijven, of dat het virus in wilde zwijnen en hun omgeving aanwezig blijft. Overdracht van het virus tussen gehouden varkens en wilde zwijnen is in de Kaukasus en in de Baltische staten overigens veel gemakkelijker dan in West-Europa. In veel Centraal- en Oost-Europese landen, en ook op Sardinië, is het heel gewoon om varkens direct achter het huis te hebben of semiwild rondscharrelend in de omgeving. Contact of indirect contact tussen zwijnen en gehouden varkens is dan zeker niet uitgesloten. In Nederland is de kans op direct contact tussen gehouden varkens en wilde zwijnen klein. Maar de toename van scharrelvarkens, de populariteit van hangbuikzwijntjes of de inzet van landvarkens bij de bestrijding van Japanse duizendknoop in de gemeente Oosterbeek (Veluwe) vergroot de kans op contact.

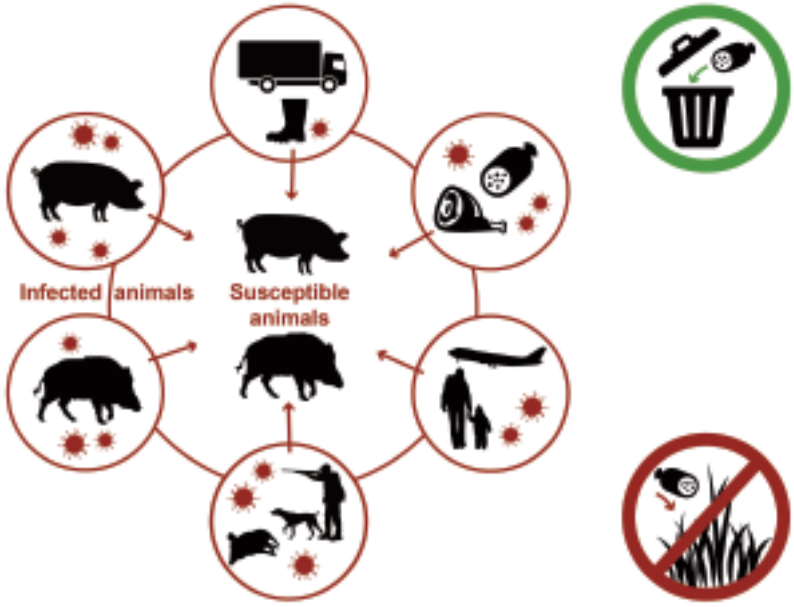

Overdracht van het virus kan door verschillende routes gaan. Bron: FSVO.

Ziektebeeld Bij gehouden varkens zijn karakteristieke klinische symptomen plotselinge sterfte, hoge koorts, en bloedingen in de huid. Deze symptomen zijn lastig vast te stellen bij het wild zwijn. Vooral jagers en terreinbeheerders moeten dus bedacht zijn op uitzonderlijke omstandigheden zoals meerdere dode wilde zwijnen in het terrein. Bij geschoten zwijnen moet gelet worden of er op de huid bloedingen te zien zijn en bij ontweide dieren op bloedingen in de organen, rode of gezwollen lymfeknopen en of de milt sterk vergroot is. In alle gevallen is laboratoriumonderzoek nodig om de diagnose definitief te stellen. Voor AVP geldt een meldingsplicht: verdenkingen moeten dus bij het landelijk meldpunt dierziekten van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit worden gemeld. Bij twijfel kan altijd contact opgenomen worden met het *Dutch Wildlife Health Centre* (kijk voor de contactgegevens op Zoogdier Digitaal).

Maatregelen Hoewel de getroffen Europese landen uitgebreide maatregelen hebben genomen om de verspreiding van het virus tegen te gaan, hebben die nog niet geleid heeft tot het verdwijnen van AVP. In Polen verspreidt het virus zich gestaag in westelijke richting met behulp van wilde zwijnen. Vaccinatie is anders dan bij klassieke varkenspest, geen optie door het ontbreken van een vaccin. Voorlopig lijkt het erg moeilijk of zelfs onmogelijk om een buffer te creëren tussen niet besmette en besmette populaties wilde zwijnen, al zou het tijdelijk uitrasteren van leefgebieden een optie kunnen zijn.

Voorkomen is altijd beter dan bestrijden. Het is van groot belang dat AVP niet wordt versleept naar Nederland. Een uitbraak van het virus in de gehouden varken- of zwijnenpopulatie zal grote gevolgen hebben. Enerzijds zullen de besmette zwijnenpopulaties worden gedecimeerd, anderzijds zal de export van gehouden varkens tot grote economische schade leiden. Ook is er een gerede kans dat voor afschot van alle resterende wilde zwijnen gepleit zal worden. Insleep kan plaats vinden door varkenstransporteurs, door bosbouwers die over de grens werken, arbeidsmigranten en zelfs door militairen en hun voertuigen die in besmet gebied zijn geweest. In alle gevallen zijn strenge hygiëneprotocollen nodig en adequate handhaving ervan. Ook zouden jagers uit Nederland gebieden met Afrikaanse varkenspest beter kunnen mijden en vakantiegangers gewezen moeten worden op het gevaar van het meenemen van vleesproducten uit besmet gebied. Natuurliefhebbers moeten dode zwijnen mijden en het meenemen van kadaverresten. Voor alle buitenmensen geldt dat het wassen van kleding, ontsmetten van voertuigen en schoeisel belangrijk is. Het is een kwestie die eenieder aangaat en waar eenieder een verantwoordelijkheid in heeft.

Samenwerken en beschermen

Om de wildezwijnenpopulaties en de varkenssector in Nederland goed voor te bereiden op de mogelijke komst van AVP, pleiten wij voor het uitwisselen van kennis, strikte hygiëneprotocollen, gedegen monitoring van zwijnenpopulaties en voldoende mogelijkheden om het virus vroegtijdig te kunnen signaleren. Door middel van een platform van betrokken partijen, kan snel en effectief informatie worden uitgewisseld. Daarvoor is samenwerking tussen overheden, natuurorganisaties, terreinbeheerders, de varkenssector, jagers en anderen hard nodig, ook internationaal. Hiervoor werken het DWHC, de Zoogdiervereniging en de Jagersvereniging mee aan het ENETWILD-project. Dat moet uitbraken van AVP in Nederland voorkomen of beperken.

Maurice La Haye is teamleider Land- en zeezoogdieren bij het Bureau van de Zoogdiervereniging. Margriet Montizaan en Jolianne Rijks werken voor het het Dutch Wildlife Health Centre als communicatiemedewerker resp. onderzoeker-epidemioloog. Wim Knol is teamleider Ecologie bij de Jagersvereniging.

In Oosterbeek, aan de rand van de Veluwe, worden varkens ingezet voor bestrijding van de Japanse duizendknoop. Foto Margriet Montizaan.

ZOOGDIER DIGITAAL